

دانشگاه علوم پزشکی و
خدمات بهداشتی درمانی همدان

دانشگاه علوم پزشکی و
خدمات بهداشتی درمانی کرمانشاه

دانشگاه علوم پزشکی و
خدمات بهداشتی درمانی ایلام

دانشگاه علوم پزشکی و
خدمات بهداشتی درمانی کرمانشاه

دانشگاه علوم پزشکی و
خدمات بهداشتی درمانی آذربایجان

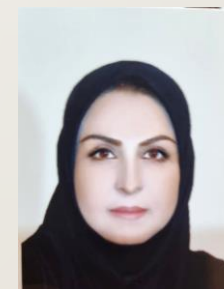
سلب اعتبار مقالات (RETRACTION)

دکتر فاطمه سمیعی

استادیار پژوهشی مهندسی بهداشت محیط

معاونت تحقیقات و فناوری - دانشگاه علوم پزشکی همدان

FSAMIEE@UMSHA.AC.IR

ریترکت شدن مقاله

به معنای لغو اعتبار یک مقاله علمی **پس از انتشار آن است.**

ریترکت شدن مقاله یکی از موضوعات حساس و پرچالش در دنیای علمی است که به معنای **پس گرفتن یا لغو اعتبار یک مقاله علمی پس از انتشار آن** می‌باشد. این فرآیند زمانی اتفاق می‌افتد که **اشکالات جدی**، نظیر اشتباهات علمی، تخلفات اخلاقی یا تقلب آشکار، در مقاله شناسایی شوند. اگرچه ریترکت شدن به‌طور کلی به عنوان ابزاری برای حفظ کیفیت و یکپارچگی تحقیقات علمی به کار می‌رود، **اما پیامدهای آن می‌تواند برای نویسندگان، ناشران و حتی جامعه علمی بسیار جدی و زیان‌بار باشد.**

انواع ریتراکشن

ریتراکشن کامل: که در آن کل مقاله از مجله حذف شده و به عنوان نادرست یا غیر معتبر معرفی می‌شود.

ریتراکشن جزئی: در این حالت، فقط بخشی از مقاله، مانند نتایج یا داده‌های خاصی، مورد بازبینی قرار گرفته و از اعتبار ساقط می‌شود.

هشدار یا اعلامیه نگرانی: در مواردی که تخلف یا خطا هنوز به طور کامل اثبات نشده، مجله ممکن است بیانیه‌ای منتشر کند تا مخاطبان را نسبت به مشکلات احتمالی آگاه سازد.

دلایل ریترکت شدن مقاله

خطاهای علمی

یکی از رایج‌ترین دلایل ریترکت شدن مقالات، وجود خطاهای علمی است. این خطاها می‌توانند در مراحل مختلف پژوهش رخ دهند و شامل موارد زیر هستند:

✓ **داده‌های نادرست یا ناقص:** ممکن است داده‌ها به دلیل اشتباه در جمع‌آوری، ثبت یا تحلیل به درستی گزارش نشده باشند.

✓ **اشتباهات روش‌شناسی:** به کار بردن روش‌های نادرست یا استفاده نامناسب از ابزارهای آماری می‌تواند به نتایج گمراه‌کننده منجر شود.

تقلب علمی

تخلفات عمدی در پژوهش‌های علمی یکی از جدی‌ترین دلایل ریترکت شدن مقالات است. این موارد شامل:
جعل داده‌ها (Data Fabrication): ایجاد داده‌های ساختگی که هیچ‌گونه پایه و اساسی در واقعیت ندارند.

دستکاری داده‌ها (Data Falsification): تغییر یا حذف داده‌ها برای رسیدن به نتایج دلخواه.

سرقت ادبی (Plagiarism): کپی‌برداری از کارهای دیگران بدون ذکر منبع یا کسب مجوز مناسب.

نقض اخلاق پژوهشی

مقالات علمی باید اصول اخلاقی پژوهش را رعایت کنند. هرگونه تخطی از این اصول می‌تواند منجر به سلب اعتبار مقاله شود. برخی از این تخلفات عبارتند از:

عدم رضایت یا اطلاع شرکت‌کنندگان: در پژوهش‌های انسانی، کسب رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان الزامی است.

عدم گزارش تضاد منافع: نویسندگان باید هرگونه تضاد منافع احتمالی را که می‌تواند بر نتایج پژوهش تأثیر بگذارد، افشا کنند.

مشکلات در فرایند داوری و نشر

گاهی اوقات مقالات به دلیل ضعف در فرایند **داوری مقالات** یا اشتباهات ناشر ریترکت می‌شوند:

داوری ناکافی یا نادرست: اگر مقاله‌ای بدون بررسی دقیق یا توسط داوران غیرمتخصص تأیید شود، ممکن است بعدها اشکالاتی کشف شود.

خطاهای ناشر: شامل انتشار مقالاتی که به‌طور ناخواسته دارای اشکالات فنی یا محتوایی هستند.

انتشار دوباره (DUPLICATE PUBLICATION)

انتشار یک مقاله یا داده‌های مشابه در چندین مجله بدون اطلاع‌رسانی به ناشران نیز از دیگر دلایل ریترکت شدن است. این عمل تخلف محسوب شده و می‌تواند باعث گمراهی جامعه علمی شود.

چگونه از ریتراکت شدن مقاله جلوگیری کنیم؟

دقت و شفافیت در فرایند پژوهش

نویسندگان باید از صحت و دقت در تمامی مراحل تحقیق، از جمع‌آوری داده‌ها تا تحلیل و نگارش مقاله، اطمینان حاصل کنند.

گزارش‌دهی کامل و دقیق داده‌ها

تمامی داده‌ها، چه مثبت و چه منفی، باید به‌طور کامل و شفاف گزارش شوند تا احتمال سوءتعبیر یا گمراهی کاهش یابد.

استفاده از نرم‌افزارهای مدیریت منابع و ابزارهای شناسایی سرقت علمی ابزارهایی

مانند **Turnitin** یا **iThenticate** می‌توانند به نویسندگان در شناسایی و جلوگیری از سرقت ادبی کمک کنند.

رعایت اصول اخلاق پژوهشی

اطمینان از رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان، افشای تضاد منافع و احترام به حقوق معنوی سایر پژوهشگران از الزامات اصلی در پژوهش‌های علمی است.

نقش مجلات و ناشران

بهبود فرایند داوری همتا (Peer Review)

استفاده از داوران متخصص و باتجربه و همچنین انجام چند مرحله داوری می‌تواند به شناسایی خطاها و تخلفات کمک کند.

استفاده از ابزارهای شناسایی تقلب و سرقت علمی

ناشران می‌توانند با بهره‌گیری از نرم‌افزارهای پیشرفته، مقالات را از نظر سرقت ادبی و صحت داده‌ها بررسی کنند.

شفافیت در سیاست‌های ریتراکت

ناشران باید سیاست‌های شفاف و مشخصی برای ریتراکت کردن مقالات داشته باشند و این سیاست‌ها را به‌طور واضح به نویسندگان اطلاع دهند.

آموزش و آگاهی بخشی

یکی از راه‌های مؤثر برای کاهش سلب اعتبار مقالات، آموزش و افزایش آگاهی پژوهشگران درباره اصول و استانداردهای علمی است:

- **آموزش محققان جوان**

بسیاری از تخلفات و اشتباهات به دلیل عدم آشنایی محققان جوان با اصول پژوهش و اخلاق علمی رخ می‌دهد. برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی می‌تواند این خلأ را پر کند.

- **ترویج فرهنگ شفافیت علمی**

تشویق پژوهشگران به گزارش‌دهی دقیق، شفاف و بی‌طرفانه نتایج می‌تواند به بهبود کیفیت مقالات علمی کمک کند.

ظارت و بازبینی مستمر

- **بازبینی داخلی توسط نویسندگان و همکاران**
قبل از ارسال مقاله، بازبینی و بررسی مقاله توسط همکاران یا اعضای تیم تحقیقاتی می‌تواند بسیاری از خطاها را شناسایی کند.
- **بازبینی پس از انتشار**
برخی از مجلات از فرایندهای بازبینی پس از انتشار استفاده می‌کنند که امکان شناسایی و تصحیح اشتباهات را فراهم می‌آورد.

رعایت اصول نگارشی و فنی

- **مطابقت با دستورالعمل‌های مجله**

هر مجله علمی دستورالعمل‌های خاصی برای فرمت و محتوای مقالات دارد. نویسندگان باید اطمینان حاصل کنند که مقاله‌شان با این دستورالعمل‌ها مطابقت دارد.

- **استفاده از روش‌های آماری صحیح**

تحلیل‌های آماری باید با دقت و با استفاده از روش‌های مناسب انجام شوند تا احتمال بروز خطا کاهش یابد.

عواقب ریترکت شدن مقاله برای نویسندگان چیست؟

ریترکت شدن می‌تواند منجر به کاهش اعتبار علمی، از دست دادن فرصت‌های شغلی و پژوهشی، و حتی تحریم نویسنده از سوی مجلات علمی شود. همچنین، ممکن است در برخی موارد تحقیقات قانونی یا انضباطی علیه نویسنده آغاز شود.

آیا سلب اعتبار مقاله به معنای حذف کامل آن از پایگاه‌های علمی است؟

خیر، مقاله معمولاً از پایگاه‌های علمی حذف نمی‌شود، اما به‌طور مشخص با برچسب “ریترکت شده” علامت‌گذاری می‌شود و بیانیه‌ای درباره دلیل ریترکت در کنار آن منتشر می‌شود.

آیا نویسندگان می‌توانند خودشان درخواست ریترکت مقاله کنند؟

بله، در صورتی که نویسندگان متوجه خطا یا مشکل جدی در مقاله خود شوند، می‌توانند به صورت داوطلبانه از مجله درخواست سلب اعتبار مقاله کنند.

آیا سلب اعتبار مقاله تأثیری بر دیگر مقالات نویسنده دارد؟

در صورتی که مشکل تنها به همان مقاله خاص محدود باشد، تأثیری بر دیگر مقالات نویسنده نخواهد داشت. اما در موارد جدی مانند تقلب علمی، ممکن است سایر مقالات نویسنده نیز تحت بررسی قرار گیرند.

آیا ریترکت شدن یک مقاله می‌تواند به بازبینی دوباره آن و انتشار مجدد منجر شود؟

در برخی موارد، اگر نویسندگان بتوانند مشکلات مقاله را اصلاح کنند، ممکن است نسخه‌ای بازبینی‌شده از مقاله با عنوان جدید یا در مجله دیگری منتشر شود. با این حال، این بستگی به شدت مشکل و تصمیم ناشر دارد.

کلام آخر...

سلب اعتبار مقاله یکی از چالش‌های اساسی در نظام پژوهشی است که به عنوان ابزاری برای حفظ صداقت و یکپارچگی علمی عمل می‌کند. اگرچه برای حفظ استانداردهای علمی ضروری است، اما پیامدهای جدی برای نویسندگان، ناشران و جامعه علمی به همراه دارد. دلایل متعددی، از خطاهای علمی و تقلب گرفته تا نقض اصول اخلاقی، می‌توانند منجر به سلب اعتبار مقاله شوند.

اقدامات پیشگیرانه مانند دقت در جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، رعایت اصول اخلاق پژوهشی و استفاده از ابزارهای بررسی سرقت می‌توانند احتمال بروز این مشکل را کاهش دهند. همچنین، نقش ناشران و مجلات در بهبود فرآیند داوری و آموزش محققان جوان در این زمینه بسیار حائز اهمیت است.

با تشکر از توجه شما

